A szív elárul, mert világít

Kabán Annamária
búcsúztatása

2019

KABÁN ANNAMÁRIA

Emlékeim

Hálával és szeretettel emlékezem drága Szüleimre, Nagyszüleimre, tágabb családomra, akik széppé és tartalmassá tették gyermek- és fiatalkoromat. Nagy családban nőttem fel. Édesapámék kilencen voltak testvérek, így rengeteg unokatestvérem van. Volt olyan családi ünnep, amikor negyvenenötvenen is összegyűltünk. Az érdekesség kedvéért jegyzem meg, hogy Kabán dédnagyapám a ma Budapesthez tartozó Soroksáron született, és a budapesti Műszaki Egyetemen szerzett vasútmérnöki diplomát. Talán nem véletlen, hogy én is egy műszaki egyetemen létrehozott bölcsészkarra kerültem.

Szüleim biológia szakos tanárok voltak. Mindent megtettek, hogy én is megszeressem a biológiát, elég, ha csak a hétvégi kirándulásokra, hegyi túrákra, növénymeghatározásokra gondolok. Mégsem lettem biológus. És nem lettem vegyész, fizikus, történész sem, pedig ezeket a tárgyakat is szerettem. Hogy nyelv- és irodalomkedvelő lettem, azt is nekik köszönhetem persze. Kisgyermekkoromban rengeteget olvastak nekem, Ők is, Nagyszüleim is. Állítólag könyv nélkül fújtam a meséket, és szerettem a verseket, amelyeket nagyon gyorsan megtanultam. Elemistakoromtól rendszeresen vittek színházba, operába, majd saját bérletem volt. Állítólag már óvodáskoromban kijelentettem: én magyar szakos leszek. Ami a nyelveket illeti, szintén Ők alapozták meg idegennyelv-tudásomat.

Fräulein lakott évekig nálunk, akivel németül beszélgethettem. Az iskolában aztán franciát és angolt tanultam. Így lettem magyar–francia szakos.

Természetesen alma materemnek is sokat köszönhetek. Abban az ősi gimnáziumban tanulhattam és érettségiztem, amelyet Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király alapított 1579-ben, és a város mintaiskolájának számított. Nagyszerű tanáraim voltak. Majd következtek az egyetemi évek. A kolozsvári egyetem Magyarország második egyetemeként jött létre 1872-ben. A magyar szakon tudós tanárok tanítottak az én időmben is. Sokat publikáltak, és bennünket is arra ösztönöztek, hogy dolgozatokat írjunk, és így bontakoztassuk ki képességeinket. Ehhez rengeteget kellett olvasnom. A tanszéki és a kari könyvtárban majdnem minden könyvet megtaláltam, amire szükségem volt. De ha komolyabb kutatásokat akartam végezni, akkor az egyetemi központi könyvtár hatalmas könyvállománya, illetőleg az akadémiai fiók könyvtára is rendelkezésemre állt.

Az egyetem elvégzése után mindjárt felvettek doktorképzésre. Majd néhány év általános és középiskolai tanárkodás után komoly írásbeli és szóbeli versenyvizsgával a Nyelvtudományi és Irodalomtörténeti Intézetbe kerültem, ahol újabb vizsgák sorával lehetett csak előbbre lépni a ranglétrán.

Az intézetben ismertem meg férjemet, Mózes Hubát. Édesapám, aki megtudta, hogy kik lesznek a kollégáim, Hubáról, akinek gimnáziumi tanára volt, azt mondta, ő igazi tudós. Az intézeti kollégák is nagyra becsülték. Sokat beszélgettünk, gyakran mentünk együtt könyvtárba, ahol sok mindenben eligazított. Már akkor elkezdődött közös passziónk: Dsida Jenő költészetének kutatása. Azóta öt közös tanulmánykötetünk látott napvilágot, a legutóbbi idén a budapesti Orpheusz

Kiadónál. Ez a Dsidáról szóló könyvek között a legteljesebb, monografikus igényű munka. Természetesen mindegyikünk a számára kedves verseket, mozzanatokat választotta ki elemzésre, ezt a tartalommutatóban szignóval jeleztük is. Mindig nagy figyelemmel és érdeklődéssel kísértük egymás munkáját, publikációit, ha úgy tetszik, első kritikusai voltunk egymásnak. Emlékszem, hogy a funkcionális mondatperspektíva szövegszervező szerepével foglalkozó dolgozatomra készülve olyan fontos forrásra hívta fel a figyelmemet, amely meghatározó volt számomra. Az intertextualitásról készülő dolgozatom kapcsán szintén nagyon jó ötletekkel szolgált. 2001-ben kezdtük el a miskolci konferenciák szervezését, majd 2013-tól rendszeresen, minden évben, egyetemi intézetünkkel és a Miskolci Akadémiai Bizottsággal egyeztetve folytattuk. 2015-től könyv formájában is megjelentettük a konferenciák anyagát. Épp most készült el a negyedik konferenciakötet. Sok hazai és nemzetközi kongresszuson, konferencián vettünk részt előadással a Miskolci Egyetem „színeiben". A hazaiak közül a szegedi hungarológiai kongresszust, a budapesti magyar nyelvészkongresszust, a szegedi, debreceni szövegtani konferenciákat, a budapesti stilisztikai konferenciákat, a külföldiek közül az amszterdami EURALEX-kongresszust, a párizsi Nemzetközi Nyelvészkongresszust, a jyväskyläi Finnugor Kongresszust, a római és nápolyi Hungarológiai Kongresszust említeném, de a maastrichti vagy göteborgi konferenciák is nagyon hasznosak voltak, és egyben komoly megmérettetést jelentettek.

Hogy kerültünk Miskolcra? Viccesen azt mondhatnám, hogy Nyugatról érkeztünk. 1990-ben, amikor megnyíltak a határok, legelőször Finnországba, a Helsinki Egyetemre nyertem ösztöndíjat, 1991-ben és 1992-ben pedig az MTA budapes-

ti Nyelvtudományi Intézetébe. Mondanom sem kell, nagyon hasznos időszak volt ez az életemben. A budapesti Nyelvtudományi Intézetben dolgoztam át kandidátusi dolgozatomat, amelyet az intézet meg is jelentetett 1993-ban. Az intézetben és az ELTE-n is szóltak, hogy a Miskolci Egyetem épp abban az évben indítja a magyar szakos képzést, és ott is nagy szükség van minősített oktatókra. Mindketten kandidátusok voltunk. Hubának is szóltak irodalmár barátai, sőt a Károli Gáspár Református Egyetemre is hívtak. De 1993-ban mindketten éppen Párizsban voltunk kutatóúton, így onnan érkeztünk egyenesen Miskolcra. Kezdetben (három évig) párhuzamosan oktattunk Miskolcon és a Károlin. Ez azért volt jó, mert nagyon nehezen éltem/éltük meg, hogy a volt nehézipari városban akkor még egyáltalán nem volt szakkönyvtár. Így Budapesten az ELTE, az intézet, az akadémia könyvtára volt nagy segítségünkre. Szakdolgozóimnak is csak azt tudtam kezdetben ajánlani, hogy a szükséges kézikönyveket budapesti könyvtárakban keressék, többször magam kísértem el őket. Akkor még 100-120 hallgatónk is volt egy-egy évfolyamon, így akadt olyan esztendő, amikor nagyszámú hallgató nálam írt szakdolgozatot, hogy a TDK-zókról ne is beszéljek, akiket mint a tanszéki TDK munka irányítója, dolgozatírásra és részvételre buzdítottam. Nagyon sok tehetséges hallgatónk volt, közülük többen az ELTE, illetve a Debreceni Egyetem doktoriskolájába is bekerültek. Nagyon szívesen emlékszem rájuk, közös munkánkra. Ma is öröm találkozni velük.

1993-tól magam/magunk is sokat tettünk azért, hogy a miskolci tanszéki, illetve intézeti könyvtárat fejlesszük, többször is tárgyaltam könyvtári hagyatékok ügyében. Most annál nagyobb szomorúsággal tapasztalom, hogy a nagy nehézségek árán telepített könyvtár pillanatnyilag hozzáférhetetlen.

Szakmai téren sokat jelentett számomra, hogy 1994-től 2010-ig az ELTE Stíluskutató csoportjába is meghívtak, ahol havonta az ország valamennyi egyetemén stilisztikát, szövegtant tanító kollégákkal találkoztunk, dolgozatokat írtunk és vitattunk meg. Minden évben konferenciát szerveztünk, amelyek anyaga kötetben is napvilágot látott. Végül pedig nagy vállalkozásba kezdtünk, egy hiánypótló műnek, az *Alakzatlexikon*nak a megírásába, amely a Tinta Könyvkiadó gondozásában meg is jelent.

Szívesen emlékszem vissza a Debreceni Egyetem nagy hagyományú Nyelvészeti Tanszékén történt habilitálásomra. Érdekességként jegyzem meg, hogy nagy meglepetésemre a bizottságba, bár magyar szakból habilitálóknál ez nem igazán szokás, egy francia szakos professzort is beosztottak. De nem volt gond, 100%-ot adott francia nyelvű előadásomra is.

Mindezeket jó felidéznem, hiszen úgy gondolom, az egyetemi oktatás elképzelhetetlen anélkül, hogy a tanár ne lenne szakmáját szerető, kutató, állandóan publikáló ember, aki szakmai képességeinek karbantartásával szűkebb és tágabb közösségét szolgálja.

Még sok mindenről beszélhetnék, de nem akarok visszaélni a türelmetekkel. Azt azonban meg kell jegyeznem, hogy amióta nyugdíjas lettem, egyáltalán nem unatkozom, mert Isten kegyelméből továbbra is azt csinálhatom, amit szeretek. Továbbra is olvasok, kutatok, tanulmányokat írok, publikálok, konferenciákon veszek részt – és utazunk.

Mindenkinek a legjobbakat kívánom!

MÓZES HUBA

Isten irgalma végtelen

Kedvesem mindig ihletett, mindig lényegre törő észrevételei állandó haszonélvezőjének tudhattam magam, amikor a Mozartot idéző Kovács András Ferenc verseivel folytatott párbeszéde utáni hajnalon, 2019. február 19-én az őt magatehetetlenné és kommunikálni képtelenné tevő súlyos baleset következtében alkotói pályája egyik pillanatról a másikra lezárult. Lezárult? Hiszen írásainak egész sora, utolsó esszéje, megjelenés előtt álló kötete is az evilági és a transzcendens közötti átjárhatóságot hirdeti.

Lezárult-e tehát pályája 2019. február 19-én? Lezárulhatott-e az, ami ekkortól igazán nyitott a transzcendensre?

Kedvesem, Kabán Annamária 2019. február 18-án befejezett *„Hangzat árnya, sejtés, omló moll-futam"* című esszéjét a *Magyar Napló* 2019. áprilisi száma közölte. Ezzel az írással válik egészszé *Égten élek* című új kötete is.

Isten irgalma végtelen, szerelmében ki nem fogyunk egymásból.

SZŐCS GÉZA

Alice egy szörnyű Csodaországban

Kabán Anikó eminens tanuló volt, kiválósága az osztályunknak Kolozsvárott, a Kismező utcai iskolában, aki – ritkaság, ha jó tanulókról van szó – nem csak a tanároknak volt kedvence. Ő volt a legnépszerűbb gyerek közöttünk: mindenki igyekezett, hogy a közelében ülhessen, értette az anyagot, a fél osztály tőle másolta a leckét, a szőke, kék szemű, áttetsző kislánytól, akinek a véleménye legtöbbet nyomott a latban, ha bármilyen kérdés került mérlegre. Nemcsak a kiegészítendő, hanem az eldöntendő kérdésekben is az ő válaszai számítottak mérvadónak. Egy influencer volt.

Kedvessége segített feldolgozni egy komor világ érthetetlen valóságát.

Alice volt egy szörnyű Csodaországban.

Béke vele abban a másik országban, ahova most átlépett.

KESZEG VILMOS

Kolozsvárról küldött búcsúzó szavak

Vannak emberek, akik feltűnés nélkül tudnak élni. A világban megvan a választott helyük, s ott mindig otthon és mindig szolgálatban vannak. Akkor szólalnak meg, amikor erre szükség van, és mindig azt mondják, amire szükség van. Mindig felkészültek, mindig van új mondanivalójuk. És derűsek, figyelmesek és mosolyognak.

Ilyen szolgálatos tudós volt Kabán Anikó. Attól kezdve, hogy 1978-ban előszóval látta el Méliusz Juhász Péter újra megjelent *Herbárium*át, úgy használta a szakmai nyelvet, úgy beszélt mindig frissülő tudásáról, az 1980-as években még újdonságnak számító szövegszemiotika kérdéséről, mintha az a legtermészetesebb dolog lett volna.

Örülök, hogy 1980-ban végzős magyar szakos diákként Magyarszováton hallgathattam irodalom- és nyelvóráit. Ez azért volt újdonság, mert Péntek János irányításával akkor készültek azok a gimnáziumi tankönyvek, amelyek jelentősen meghatározták az oktatás tartalmát és szemléletét. A VI. osztályos tankönyvnek Anikó is társszerzője volt.

Amikor 1987-ben a kolozsvári Nyelvtudományi és Irodalomtörténeti Intézet kutatója lett, felzárkózott a kolozsvári tudományegyetem nagy nyelvészeti vállalkozásához, részt vett az *Erdélyi magyar szótörténeti tár* írásában és szerkesztésében. Az évek során a régi magyar tudományos nyelv, a ma-

gyar irodalmi nyelv történetének elismert, tisztelt szakértőjévé, egyetemi oktatójává vált. Tanulmányaival és előadásaival rendszeresen jelen volt a szakfolyóiratokban és a tudományos rendezvényeken. 1993-tól új szakmai közeg, a Miskolci Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke kihívásaival nézett szembe, leíró nyelvészeti és szövegtani diszciplínákat oktatott Miskolcon és vendégtanárként más egyetemeken. Kutatóként, szerkesztőként és szervezőként megtalálta az őt megillető helyet az egyetemi, akadémiai és szakmai egyesületekben.

Ettől kezdve a mi találkozásaink új keretbe tevődtek át. Amikor férjével vissza-visszatértek szülővárosukba, mindannyiszor készségesen fogadták az Erdélyi Múzeum-Egyesület felkérését, hogy új könyveikről beszéljenek kolozsvári barátaiknak és tisztelőiknek. 2007-ben Anikó *Szövegek színeváltozása*, valamint *Lét és nyelv* című könyvét hozta el Kolozsvárra, 2010-ben a Dsida-vers címével, *Útban a rendeltetés felé* címmel hirdettük meg bemutatkozásukat. Kolozsvárhoz való ragaszkodása/ragaszkodásuk mindig megható és megtisztelő volt.

A búcsú pillanatában beállítom és a tudósok panteonjába helyezem azt a képet, amelyet a súlyos betegség kikezdett. Ezen a képen Anikó figyelmesen mosolyog, halkan és bölcsen beszél, mint ahogyan örökké tette. Mellette van Huba, a háttérben pedig egyetemek, könyvtárak és veretes városok mozaikjai. És könyvek. Anikó könyvei.

Nyugodjál békében, Kabán Annamária.

KEMÉNY GÁBOR

Negyedszázadig volt kedves kolléganőm

Kabán Annamária publikált az *Édes Anyanyelvünk*ben is, bár nem volt nyelvművelő. Legutóbb éppen egy éve jelentkezett lapunk hasábjain, amikor Kányádi Sándort, „a magyar vers utazó nagykövetét" búcsúztatta. Most pedig már őt magát kell elbúcsúztatnunk. Négy hónapon át küzdött a halállal, de június 23-án el kellett távoznia közülünk.

Huszonöt évig, kerek negyedszázadig volt kedves kolléganőm, munkatársam a Miskolci Egyetem magyar nyelvészeti tanszékén. Elsősorban szemiotikát és szövegtant oktatott – ezeknek a diszciplínáknak egyik legjobb hazai ismerőjeként –, de szükség szerint más nyelvészeti tárgyakat is. Mint kutató is kiemelkedő eredményességgel dolgozott, elsősorban az erdélyi magyar irodalom, különösen pedig Dsida Jenő stílusával foglalkozva. Ebben a témaválasztásban az is közrejátszhatott, hogy Kolozsvárott született, az ottani egyetem magyar–francia szakán végzett. 1993-ban lett a Miskolci Egyetem oktatója, azóta szinte évenként publikált újabb és újabb könyveket az erdélyi magyar irodalom- és stílustörténet témakörében. Ezeknek egy részét Mózes Huba irodalomtörténésszel társszerzőségben alkotta, aki a magánéletben is társa volt. Jómagam abban a megtiszteltetésben részesültem, hogy néhányat ezek közül az értékes munkák közül én mutathattam be lapunk olvasóinak. A legutóbbit éppen az előző, júniusi számunkban:

Tárt kapukhoz fényösvény viszen (Tanulmánykötet Dsida Jenő költészetéről és műfordításairól). Ennek a nagyszabású, terjedelmes kötetnek a címe idézet Dsida Jenő *Tükör előtt* című versciklusából. A ciklusnak ez a verse arra a kérdésre keresi a választ, „mi vár az élet pántos kapuin túl, / mikor a lélek lendül és elindul?”. Kabán Annamária (a mi számunkra: Anikó) már tudja a választ erre a kérdésre. Higgyünk benne, hogy „a holtak falujának” kis állomásán őt is azok fogadták, akik annak idején a vers szerint Dsidát: Kuncz Aladár és Kosztolányi. És velük együtt természetesen maga az „angyali költő”, Dsida Jenő is.

A múlt év novemberében együtt búcsúztattak el minket, nyugdíjba vonulókat, az egyetemen: őt hatvanöt évesen, egészségesen, vidáman, engem a hetvenediket is betöltve, a sok évi vonatozásba és korán kelésbe egy kissé belefáradva. S most mégis nekem kell nekrológot írnom őróla, nem pedig fordítva, ahogy helyénvaló lenne. Kedves Anikó, nem feledünk el, nyugodj békében!

IRMELI KNIIVILÄ

Ahol nincs már baleset, sem fájdalom

1975 őszén ismerkedtem meg Anikóval, amikor a finn nyelv és kultúra lektoraként Kolozsvárra kerültem. Már nem lett volna kötelező nyelvtanfolyamra járnia, de érdekelte a finn nyelv, és folytatta a tanulását. Összebarátkoztunk, együtt jártunk színházba, hangversenyekre. Amikor ugyanabba a házba költöztem, ahol Anikó családja lakott, akkor még gyakrabban találkoztunk. Sokat segített nekem, mikor az egyik tavasszal hosszan tartó hőemelkedéssel kínlódtam.

Miután véget ért kolozsvári kiküldetésem, levelek és képeslapok útján, majd később e-mailen tartottuk a kapcsolatot. Amikor már Finnországban laktam, Anikó egyszer eljött látogatóba, és így meg tudtam neki mutatni saját országomat is.

Hogy Anikó és Huba Miskolcra költözött, minden alkalommal, amikor ott jártam, találkoztunk. Viszonylag gyakran utaztam oda, hiszen Tamperében lakom, és Miskolc Tampere testvérvárosa. Utoljára múlt szeptemberben ők is velünk voltak, amikor a lillafüredi Palotaszállóban ünnepeltük Miskolc és Tampere 55 éves testvérvárosi kapcsolatát.

Anikó halk, finom lelkű, érzékeny és nagy tudású ember volt. Nagyon ügyes és szorgalmas diák, majd tanár és kutató. Tudom, hogy tanárai is nagyra értékelték. A nyelvészeten belül különösen a stilisztika és a szemiotika lett a legfontosabb szakterülete, de érdekelte az irodalom is. Hubával együtt pél-

dául Dsida Jenőt és Reményik Sándort vitte közelebb a nagyközönséghez, közösen konferenciát is rendeztek.

Az utóbbi időben minden alkalommal, amikor találkoztunk, kaptam Anikótól egy dedikált könyvet vagy kiadványt. Újabb publikációit és egyéb munkáinak gyümölcsét továbbra is élvezhetnénk, ha az a végzetes szerencsétlenség nem történt volna meg.

Anikó, túl korán mentél el tőlünk. Köszönöm a barátságot, köszönöm az együtt töltött időt. Jó utat ott, ahol nincs már baleset, sem fájdalom. Emlékedet szívünkben örökké megőrizzük.

KECSKÉS JUDIT

Fülemben cseng apró kacaja

Ha most itt volnál: apró mondatokból
fonnék ruhát hűvös testedre, szelíd
és megnyugtató puhaselyem-mondatokból,
hogy te légy a legszebb, te légy a legmosolygóbb.
S egy égszínkék szót az ujjadra húznék.
S egy rózsaszínű szót a hajadba kötnék.
(Dsida Jenő: *Ha itt volnál*)

Dsida Jenő sorai híven idézik azt a szavakba nehezen foglalható hiányt, megrendültséget, melyet mindannyian érzünk e váratlan búcsú miatt. És magukba sűrítik azt is, ami körül Anikó élete forgott: a nyelvtudomány, a szavak, a mondatok szerelmes kutatását, Dsida költeményeinek gondozását.

Dr. Mózesné dr. Kabán Annamária, a stilisztika és szövegtan kiváló kutatója, munkatársunk, vezető oktatónk felfoghatatlanul gyors és végső távozása pótolhatatlan vesztesége a Miskolci Egyetemnek, a Bölcsészettudományi Karnak és a Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetnek.

Dr. Mózesné dr. Kabán Annamária szinte a kezdetektől, 1993-tól oktatott intézetünkben, s 2010-től nyugállományba vonulásáig (2018 augusztusáig) az intézet levelező tagozatának képzéseit irányította. 1993-tól adjunktusa, 1994-től már docense volt a Nyelvtudományi Tanszéknek, amelynek 1993–1997 között a tanszékvezető-helyettesi feladatait is ellátta. Meghatározó szerepe volt a tanszék oktatói struktúrájának

alakításában, feladatot vállalt számos kari bizottságában. S bár törékeny nőnek is ismertük, erejét megsokszorozta az oktatás iránti szeretete, így miskolci főállása mellett 1994-től három éven át tanított a Károli Gáspár Református Egyetemen, s 1995-től az egri Eszterházy Károly Főiskolán is.

Leíró nyelvészeti, nyelvelméleti, szövegtani kurzusait lelkesen látogatták diákjai, akik közül többeket felkészített a TDK-, OTDK-versenyekre, miközben fáradhatatlanul szervezte a házi TDK-konferenciákat. Számtalan hallgatót juttatott el a sikeres diplomamunkáig, és a legjobbakat a nyelvészeti doktori iskoláig. Fiatal kollégáit szeretettel fogadta, és segítette tudományos életpályájukon előrehaladásukat, miközben ő maga is előrehaladt: 2005-ben habilitált a Debreceni Egyetemen; közreműködött bírálóként, bizottsági tagként akadémiai doktori és PhD-védéseken az ELTE-n, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékén és a Pécsi Tudományegyetem Nyelvészeti Tanszékén.

Anikó tanszékünk és karunk azon oktatói közé tartozott, akik megalapozták és kidolgozták azt a szakmai tudásbázist, amely ismertté tette intézetünket itthon és külföldön. Főként lexikográfiai és szövegszemiotikai kutatásaival, magyar és francia nyelvű publikációin keresztül vált szakmailag elismertté. Ugyanakkor visszafogott, kedves, csendes egyéniségéből következően legnagyobb büszkesége az élet- és pályatárssal, Dr. Mózes Hubával közösen alapított Dsida Akadémia és köteteik voltak. Most is fülemben cseng apró kacaja, ahogyan átadta tavaly az utolsó kötetet, amelynek címe: *Tárt kapukhoz fényösvény viszen*; akkor még senki sem sejthette, hogy hamarosan másféle jelentést is kap ez a cím. Nincs még egy éve sem, hogy az MTA Miskolci Területi Bizottságának Nyelv- és Irodalomtudományi Szakbizottsága többek között az Ő nyelvészeti-

szövegtani munkásságának méltatásával ünnepelte a magyar tudomány ünnepét. S 2018-as nyugállományba vonulását csak technikai dolognak tekintettük, hiszen ugyanazon a napon beszéltük meg a következő félévi óráit is. De a huszonhat együtt töltött év döbbenetesen hirtelen megszakadt.

A költő szavaival élve:

Többé soha
nem gyúl ki halvány-furcsa mosolya.
Szegény a forgandó, tündér szerencse,
hogy e csodát újólag megteremtse.

Kedves Kollégánk! Tisztelt Tanárnő! Drága Anikó!

Most búcsúzunk Tőled. A Bölcsészettudományi Kar köszöni, hogy munkáddal hozzájárultál megerősödéséhez a nyelvtudományban. Kollégáid, munkatársaid, kutatótársaid köszönik, hogy szakmai életed részesei lehettek; s ezernél is több diák tart meg jó emlékezetében.

Kedves Anikó! Isten veled!

ORBÁN JÁNOS DÉNES

Égten élt

Légy már legenda,
szelíd, világító, okos fejeddel
(Dsida Jenő: *Légy már legenda)*

Meggyőződésem, hogy aki szereti a két világháború közötti erdélyi költészetet, annak szép a lelke.

Még mindig csak kevesekben tudatosult, hogy az erdélyi helikonisták értéke felér a nyugatosokéval, lenyűgöző az, ahogyan a Trianon utáni semmiből a kultúra mércéjével mérve villámgyorsan ilyen literatúra hajtott ki. Tudom, hogy az erdélyi irodalom csak egyike volt a sokoldalú Kabán Annamária kutatási területeinek, de bennem elsősorban Dsida Jenő őrangyalaként él. Ha majd megérem – holtom után is akár –, hogy valaki olyan hozzáértéssel, olyan szeretettel, szívvel-lélekkel nyúl a lírámhoz, mint Kabán Annamária a Dsidáéhoz, akkor azt mondom: megérte írni.

Kabán Annamáriával most számos megíratlan tanulmányt, könyvet temetünk, ki gondolta volna, hogy nem fog még kutatni, írni legalább két évtizedig. Hiszen milyen aktív volt! Úgy ismerhettem meg személyesen, hogy sok-sok év után ismét volt szerencsém találkozni Mózes tanár úrral, Kolozsvár után Miskolcon, egy könyvbemutatón. Annamáriának köszönhetően az a megtiszteltetés ért, hogy kiadója lehettem az általam oly nagyra becsült irodalomtörténésznek. Annamária könyvét is sajtó alá rendeztük, sajnos a kortárs nyomdamal-

mok lassan őrölnek, így a könyv már csak posztumusz kiadvány.

Égten élek a címe, és hat pompás tanulmányt tartalmaz.

Hogyan lehet egy tanulmány pompás? Hát úgy, hogy Kabán Annamária, akárcsak hitvese és szellemi társa, Mózes Huba, azon tudósok közé tartozik, akik úgy írnak tanulmányt, mintha novellát írnának, nemcsak a szakember érti meg, hanem a művelt olvasó is, öröm olvasni, mert letisztult és izgalmas, nem szakbarbár információkat közvetít.

Annyira keserű, hogy hirtelen kiderült, ezek a szép tanulmányok hattyúdalok. Hogy távozott közülünk egy csupa szív ember és egy olyan tudós, akit már nem lehet pótolni. Az elhivatottság, a tiszta gondolkodás, a közérthetőség, a precizitás már ismeretlen narratívák a szakszavak groteszk tumultusában.

Iszonyú tragédia a halál, szeretteinket elveszíteni szürreális érzés. Ráadásul annak tudatában, hogy legalább két évtizeddel korábban történt, mint ahogy hittük volna – és két évtized nagy idő. Kísérteties, hogy a halál folytonosan ott ólálkodik körülöttünk, és nem életkor szerint válogat. Senki sem fogalmazta meg találóbban költészetünkben ezt a félelmetességet, mint Annamária legkedvesebb költője, Dsida Jenő, a magyar irodalom talán legszebb versében:

…Mondd, kissé mártottál-e már
hófehér cukrot barna lébe,
egy feketekávés pohár
keserü, nyirkos éjjelébe?

S figyelted-e: a sűrü lé
mily biztosan, mily sunyi-resten
szivárog, kúszik fölfelé
a kristálytiszta kockatestben?
Így szívódik az éjszaka
beléd is, fölfelé eredve,
az éjszaka, a sír szaga
minden rostodba és eredbe,
mígnem egy lucskos, barna esten
az olvadásig itat át,
hogy édesítsd valamely isten
sötét, keserű italát.

Kell lennie egy túli irodalmi tartománynak, ahová a poéták, írók, irodalomtörténészek, jeles bölcsészek és rajongók kerülnek. Talán Annamária már Dsida Jenővel kávézik. Az olvadás utáni feloldottságban már másképp lehet elemezni ezt a verscsodát – és a létet.

Kabán Annamária lírai énje is megmutatkozott, mikor szülővárosa ikonikus temetőjét mutatta be a sajtóban – megtisztelő, hogy az általam vezetett rovatban: *„Az enyhén emelkedő, hullámzó domb oldalán, dús lombú fák közt elterülő kolozsvári sírkert, a Házsongárd a magyar kultúra igazi panteonja…”*

Ebben a kultikus temetőben egy kultikus sírvers olvasható. Tudjuk, ki a szerzője.

Megtettem mindent, amit megtehettem,
kinek tartoztam, mindent megfizettem.
Elengedem mindenki tartozását
[…]

Az utolsó sort szándékosan nem idézem. Sem Annamária, sem a költő arcát nem fogjuk elfeledni, egy szebb, égi arc ígérete ellenére sem. Kabán Annamária emlékeinkben, a nekünk átadott tudásban, könyveiben él tovább.

MÓZES HUBA

A tovább élés reménye

2013 májusában, Dsida Jenő halála hetvenötödik évfordulójának közeledtével az MTA MTB székházában konferencián emlékeztünk meg a 20. század kiemelkedő magyar lírikusáról. Ez alkalommal a konferenciaszervezők egyike bejelentette egy új intézmény, a Dsida Akadémia megalakulását, amelynek egyik feladata, hogy minden év májusában díszoklevéllel tüntesse ki a Dsida-életmű megismertetésében szerepet játszó, a magyar irodalmat és művészetet Dsida ihlette alkotásokkal gazdagító személyiségeket. Díszoklevélben 2013-ban Láng Gusztáv, Szokolay Sándor és Urbán László, 2014-ben Kovács András Ferenc és Makkai Ádám, 2015-ben Markó Béla és Vincze Ferenc, 2016-ban Szőcs Géza, 2017-ben Gyöngyösi Levente, 2018-ban Sas Péter részesült. 2019-ben a díszoklevelek odaítélésének folyamata, nem függetlenül a Dsida Akadémia ügyvezető elnökének, Kabán Annamáriának 2019. február 19-én bekövetkezett súlyos balesetétől, megszakadt. A balesettel lezárult, sajnos, Kabán Annamária több évtizedes alkotói pályája is, amelyről mint hozzá legközelebb álló próbálok itt képet adni.

1953. január 16-án született Kolozsvárt. Szülei nemzedékek sorát nevelő, köztiszteletben álló biológia szakos tanárok voltak, édesapja, Kabán Ferenc *A természet nyomdája* című, sok tekintetben úttörő, genetikai tárgyú könyv szerzője. 1977-ben

szülővárosában szerzett magyar nyelv- és irodalom, valamint francia nyelv- és irodalom szakos középiskolai tanári oklevelet, amelyet Budapesten az ELTE honosított. Kandidátusi értekezését 1988-ban védte meg *A magyar tudományos stílus a kezdetektől a felvilágosodás koráig* címmel. Az értekezés könyv formájában 1993-ban jelent meg az MTA Nyelvtudományi Intézetének kiadásában. Kandidátusi fokozatát Budapesten a TMB honosította. 2005-ben a Debreceni Egyetemen habilitált.

Volt általános és középiskolai tanár, a kolozsvári Nyelvtudományi és Irodalomtörténeti Intézetben kutató, majd főkutató. 1990-ben a Helsinki Egyetem Finnugor Tanszékének, 1991-ben, majd 1992-ben az MTA Nyelvtudományi Intézetének ösztöndíjas kutatója. 1993-tól a Miskolci Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének adjunktusa, docense, tanszékvezető-helyettese, 2010-től a Miskolci Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézete levelező tagozatának irányítója. 1994-től három éven át a Károli Gáspár Református Egyetemnek, 1995-ben az Eszterházy Károly Főiskolának is szerződéses oktatója. Felsőoktatási pályafutása során leíró nyelvészeti, nyelvelméleti tárgyakat és szövegtant tanított.

1998-ban az aktuális tagolás szövegszervező szerepe témakörben kutatási pályázatot nyert. Eredményeit a *Magyar Nyelv*ben, a *Magyar Nyelvjárások*ban és tanulmánykötetekben publikálta. A kérdésről Miskolcon nemzetközi konferenciát szervezett, amelyen különböző felsőoktatási központokból – Budapestről, Pécsről, Szegedről, Debrecenből, Kolozsvárról, Maceratából – vettek részt előadók, illetve küldték el előadásukat. A konferencia anyagát 2001-ben *Funkcionális mondatperspektíva és szövegszerkesztési stratégia* címen szerkesztette kötetbe. A témáról 2005-ben *Szövegek színeváltozása* címmel, *Szórend és értékszerkezet* alcímmel önálló könyvet is publikált.

2006-ban jelent meg *Lét és nyelv (Tanulmányok a nyelvtudomány és nyelvhasználat történetéből)*, 2009-ben *A szövegvizsgálat útjain* című kötete. Társszerzőként jelentetett meg öt könyvet: 2007-ben *Vers és lélek (Dsida Jenő és költészete)*, 2009-ben *Textus és intertextus (Szövegvilágok a Dsida Jenő-i szövegvilágban)*, 2011-ben *Ó, múzsa, tedd, mi istened parancsa (Dsida-versek és -fordítások szövegépítése)*, 2014-ben *Reflexió és önreflexió Dsida Jenő költészetében (Esszék, szövegtani megközelítések)*, 2018-ban *Tárt kapukhoz fényösvény viszen (Dsida Jenő költészete és műfordításai)* címmel.

Az MTA MTB székházában évről évre megrendezett tudományos konferenciáink anyaga 2015-től kötetbe szerkesztve is az olvasók elé került. Máig négy konferenciakötet látott napvilágot: 2015-ben *Elődei emberségéből – utódaink emberségéért (125 éve született Reményik Sándor)*, 2016-ban *Honfoglaló, nagy írónemzedék (90 éve alakult az erdélyi Helikon íróközösség)*, 2017-ben *Egész világhoz lángbeszédül (110 éve született Dsida Jenő)*, 2018-ban *Sajátosság és egyetemesség (90 éve indult az Erdélyi Helikon folyóirat)* címmel, illetve témakörben.

Kabán Annamáriának, aki mint a konferenciák társszervezője, egyúttal a konferenciakötetek egyik szerkesztője is, 1978 és 2019 között 9 önálló és 5 társszerzőként jegyzett, összesen 14 szerzői, valamint 1 önállóan és 13 másodmagával szerkesztett, mindösszesen 28 kötete látott napvilágot. Szócikkírója a *Retorikai-stilisztikai alakzatok lexikoná*nak és szerkesztőmunkatársa két nagyszótárnak.

Számos hazai és külföldi kongresszuson és konferencián vett részt előadással. A fontosabbak ezek közül: Párizs – Nemzetközi Nyelvészeti Kongresszus, Amszterdam – EURALEX-kongresszus, Maastricht – Translation and Meaning-konferencia (három alkalommal), Göteborg – EURALEX-kongresszus, Jyväskylä – Nemzetközi Finnugor Kongresszus, Róma – Nem-

zetközi Hungarológiai Kongresszus. Előadással szerepelt többi közt az udinei, a bécsi, az uppsalai, a nápolyi, a helsinki és a krakkói egyetemen.

Érdeklődését a nyolcvanas évektől a szövegek megközelítésének lehetőségei, a szövegtan sok irányban nyitott kérdései kötik le. Elsősorban a verses szövegek, a kilencvenes évektől pedig leginkább Dsida Jenő és más erdélyi költők versei foglalkoztatják. Megközelítéseit konferenciák és kongresszusok fórumain, tudományos folyóiratok és tanulmánygyűjtemények lapjain tárja az érdeklődők elé. Publikációi közül különösen a monografikus igénnyel készült *Tárt kapukhoz fényösvény viszen*, valamint az utolsó közleményeiből összeállított *Égten élek* című kötet verselemzései vonják magukra a figyelmet.

Megközelítéseiből ragadok ki néhány részletet.

Dsida Jenő 1933-ban közölt *Miért borultak le az angyalok Viola előtt* című versciklusáról megállapítja, hogy „*a konkrét tér és idő jelenségeit és eseményeit a szakrális tér időtlenségébe*" emelő látomás avatja „*az emberi életút, illetve az üdvösség útjának példázatává*".

Ezzel egybehangzóan a harmincas évek derekán írott Dsida-versek egy kisebb csokráról (*Harminc év közelében; Hálóing nélkül…; Hulló hajszálak elégiája; Február, esti hat óra*) állítja, hogy „*mind a négy vers az élet olyan kérdéseivel néz szembe, mint a fiatalság és az ember földi életének a mulandósága, a teljes élet titka, a földi és a földön túli világ egybetartozása*". „*Nem véletlen tehát* – fűzi hozzá –, *hogy mind a négynek a zárlata a végtelenbe, a transzcendensbe nyit, és ez a földi dimenziót is beragyogja*."

A *Tükör előtt* című, 1938-ban publikált Dsida-ciklusról úgy véli, hogy szerkezetében az idősíkok váltakozása mintha magát az időt számolná fel. „*Olybá vehetnénk* – írja –, *mintha az időnek nem volna kiterjedése, csak az élmények sokszínűsége, mély-*

sége tagolná részekre. Az élete végéhez közeledő költő számára mintha minden az örök jelen részévé válna. Egységben látja és láttatja mindazt, amit csak részekre bontva vagyunk képesek befogadni és megélni. Sőt a földi élet és a földön túli világ is egységbe rendeződik nála. Nemcsak az idő, a tér is feloldódik a végtelenben: »A tárt kapukhoz fényösvény viszen, / a végtelennek nincsen messzesége«".

A 2019. február 19-e előtti napon befejezett, a *Magyar Napló* 2019. áprilisi számában megjelent Kabán-esszé Kovács András Ferenc *K. 626* című költeményét és Mozart *Requiem*ét szembesíti.

„A Tuba mirum, a csodakürtökről szóló rész a gyászmise szövegével folytat párbeszédet: »Nem harsonáznak / Riadt lelkedért – // Kürtök, tubák se, / Trombiták se bántanak – / Kezed nyugodtabb, // S tán hibátlanabb / Náladnál – cum resurget / Creatura… Írd // Már: Liber scriptus / Proferetur, ami csak / Lappang, kipattan… // Írd: Quid sum miser. / Ne félj, jegyezz le mindent!«

A versbe emelt parafrázisok, sőt egy-egy szó is – mint írja – *képes hangulatilag felidézni a gyászmise megfelelő részeit. Mindez Mozart és Kovács András Ferenc személyes kapcsolatáról árulkodik, mégpedig úgy, hogy a költői szöveg érzelmi-gondolati többletet is sejtet: »megvált, szinte ingyen, / Műveddel együtt«".*

„Alább – fejezi be az esszéíró – *a visszatérő műved/munkád motívumot könnyen felismerhető parafrázis kapcsolja a gyászmise Jézusban bízó könyörgéséhez: »Rólam, Jézus, emlékezzél, / akiért a földre jöttél, / veszni aznap ne engedjél.« A motivikus kapcsolódás révén válik Kovács András Ferenc verse a tovább élés reményéről is valló ars poeticává: »veszni nem enged, / Munkád sem éri // Kárhozat, áldott / Talentum […] / […] bevégzed ezt is, // Azt is… Így juthatsz / Földi örömhöz, szentült, / Több szeretethez«."*

Az idézett esszék Kabán Annamária nem egy írásához hasonlóan az evilági és a transzcendens közötti átjárhatóság hir-

detői. Birtokukban ma és az idő múltával nem az alkotói pálya lezárulásáról, sokkal inkább a művek és a művekben a szerző emberséget építő tovább élésének a reményéről – hitem szerint: bizonyosságáról – beszélhetünk.

A fényösvényen elindulva

Alkotóerejének és -kedvének teljében következett be az, amivel kedvesem, Kabán Annamária 2019. február 19-e után még további százhuszonöt napig viaskodott. 2019. június 23-án, miközben kifordult keze fejét simogatva *A Mester és Margaritá*ból olvastam fel neki, künn kitört a vihar, ő elpilledt, s a fényösvényen elindulva többé talán már nem is tért magához.

2019. július 5-én Miskolcon, a Mindszenti templomban búcsúztattuk. A gyászmisét Mikolai Vince plébános, főesperes celebrálta. Szőcs Géza Kossuth- és József Attila-díjas költő, a Magyar PEN Club elnöke, dr. Keszeg Vilmos egyetemi tanár, az Erdélyi Múzeum-Egyesület elnöke, dr. Kemény Gábor egyetemi tanár, az *Édes Anyanyelvünk* folyóirat szerkesztője és Orbán János Dénes Magyarország Babérkoszorúja-díjas költő, az Előretolt Helyőrség Íróakadémia elnöke, a *Magyar Nemzet* napilap rovatvezetője megemlékezését dr. Szabó Istvánné, a miskolci Földes Ferenc Gimnázium nyugalmazott tanára, Irmeli Kniivilä finn nyelvi lektor tamperei üzenetét dr. Urbán Anikó egyetemi docens olvasta fel. A Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának képviseletében dr. Kecskés Judit dékánhelyettes beszélt.

*

A búcsúztató beszédek szerkesztett szövegét a füzetben másik három írás foglalja keretbe. Az elsőben Kabán Annamária maga vonja meg pályájának ívét nyugdíjazásáig 2018 no-

vemberében a miskolci Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet ünnepi ülésén. A második írás ima és sóhaj. A harmadikban a lezárult életút rajzával a magára maradt pályatárs próbálkozik a Kabán Annamáriával közösen meghirdetett 2019. szeptemberi konferenciára szánt emlékidéző szövegében.

M. H.

Tartalom

KABÁN ANNAMÁRIA
Emlékeim 3

MÓZES HUBA
Isten irgalma végtelen 8

SZŐCS GÉZA
Alice egy szörnyű Csodaországban 9

KESZEG VILMOS
Kolozsvárról küldött búcsúzó szavak 10

KEMÉNY GÁBOR
Negyedszázadig volt kedves kolléganőm 12

IRMELI KNIIVILÄ
Ahol nincs már baleset, sem fájdalom 14

KECSKÉS JUDIT
Fülemben cseng apró kacaja 16

ORBÁN JÁNOS DÉNES
Égten élt 19

MÓZES HUBA
A tovább élés reménye 23

A fényösvényen elindulva (M. H.) *29*